

Cuprins:

I.Introducere	2
II.Factori cheie si intorsaturi	4
Faza vitala antebelica	4
Prima faza a razboiului	5
A doua faza a razboiului	8
A treia faza a razboiului	10
III. Invingatori si invinsi	12
Bibliografie	21

I. Întroducere

Mai mult decăt oricare alt conflict, Al Doilea Razboi Mondial a fost “cel mai specaculos, ca violenta, dintre toate fenomenele sociale... care a marcat o mare cotitura in istorie”. Daca in unele privinte el poate sa para revansa sau continuarea Marelui Razboi din 1914-1918, de fapt, in aspectele esentiale, el se deosebeste profund de acesta:

Mai intai, prin extinnderea sa geografica. S-au purtat lupte pe aproape intreaga suprafata a planetei: in apele inghetate ale arhipelagului Spitzbergen si pe nisipurile fierbinti ale Saharei, in Muntii Alpi si in jungla birmaneza, in rada portului Montevideo si pe atolii din Pacific, pe malurile Volgai ca si pe cele ale fluviului Galben. Totul s-a petrecut ca si cum un imens cataclism sicial a lovit intreaga umanitate, pentru prima data unita de acelasi tragic destin.

Apoi, prin caracterul sau “total”. Indiferent de regimul lor politic si social, prin metode diferite, dar urmarina acelasi scop, beligerantii au mobilizat intreaga lor populatie si intreaga lor economie; nu numai ca au trimis la lupta imense armate – peste 60 milioane de oameni au participat la ele-, dar au pus la munca, vrand-nevrand, pe toti cei care nu erau soldati, inclusiv femeile, in uzine, arsenaie sau santiere: 50 de milioane de muncitori au lucrat pentru razboi numai in Statele Unite. Mobilizarea s-a intins si asupra mentalului colectiv: o propaganda intensa , folosind tehnici noi, ce de exemplu radioul, s-a dovedit destul de puternica pentru a impiedica orice forma de defetism la cei invinsi, Germania si Japonia, pana aproape de capitulare, sau pentru a convinge popoarele subjigate ca pot si ele, desi nu au arme , sa contribuie la propria eliberare. Chiar si stiinta a fost inregimentata – extraordinara mobilizare a unor savanti, originari din toate tarile, care au produs bomba atomica in Statele Unite, este fara precedent in istorie. Confruntarea a fost militara, fara ca diplomatia sa fie lipsita de importanta, dar confruntarea a fost deasemenea, daca nu chiar in primul rand, economica si ideologica, in asa masura incat a continuat pana si in lagarele de concetrare naziste.

Intensitatea luptei, progresul in domaniul armelor, doctrinele care au starnit fanatismul explica amploarea distrugerilor. In cinci ani, bombele aruncate din avioane au devenit de mii de ori mai distrugatoare, dar prima bomba atomica lansata la 6 august 1945 echivala cu 20.000 t de explozibil conventional; daca Dresda a fost incendiata si stearsa de pe fata pamantului intr-o noapte, Hirosima sufera o soarta mai cumplita in cateva secunde. Dar, in acelasi timp, crime de o amploare fara precedent – executii colective, exterminari in masa – au facut milioane de victime, a caror moarte nu a avut, de regula, nici o influenta asupra desfasurarii conflictului. La sfarsitul acestuia, ruinele materiale si morale, pierderile de bunuri si de oameni nici nu pot fi comparate cu problemele care au dus la izbucnirea conflictului.

De fapt, timp de șase ani s-au purtat trei războaie mai mult separate, decât legate între ele. Ca și în 1914-1928, continentul european a fost locul unde s-au purtat bătăliile cele mai ucigătoare, opunând armatele cele mai numeroase; Europa va suferi o slăbire considerabilă și de durată. Dar Extremul Orient a fost alt teatru de operațiuni, deschis mai devreme și închis mai târziu, relativ distinct de primul, caracterizat prin alt tip de confruntare, cea a navelor și avioanelor în strânsă cooperare; numai americanii și, în măsură mult mai mică, rușii au luptat peste tot – acest fapt spune mult despre rolul care li-au jucat unii și alții. Totuși, apare un fenomen cu totul nou: alături de bătăliile clasice, purtate de armatele clasice, un al treilea război, mai mult sau mai puțin susținut sau disprețuit de adepții celuilalt, a opus populația aservită la un moment dat și învingătorii ei temporari, în Europa ca și în China – este războiul “din umbră”.

La drept vorbind, niciodată nu s-a mai desfășurat un conflict în asemenea înălțime de evenimente dramatice. De multe ori destinul părea că ezită, incertitudinea era profundă. Din această cauză lupta a fost îndârjită până la sfârșit. Totuși, pe parcurs, blocurile antagoniste s-au modificat, iar scopurile războiului s-au schimbat. Aliate cu Germania sau legate de ea printr-o neutralitate binevoitoare la început, Italia și URSS i-au devenit adversare în timpul războiului, în schimb Franța, care s-a lansat prima în luptă împotriva Germaniei, a fost pe punctul de a i se alătura mai târziu. Ostilitățile începuseră pentru a se menține sau restabili independența și integritatea teritorială a Poloniei și a Chinei; anglo-americanii au fost în cele din urmă obligați să le sacrifice pe altarul aliatei lor cu URSS. Paradoxul este complet atunci când americanii contribuie la distrugerea imperiilor coloniale deținute de aliații lor englezi și francezi, sau când acceptă instalarea, în Europa centrală și Orientală, de regimuri politice și sociale opuse idealurilor pentru care ei luptaseră.

Infrângerea era, pentru cei învinși, totală, fără condiții, așa cum o doriseră cei învingători. O încheiere atât de favorabilă ar fi putut facilita rezolvarea tuturor problemelor în suspensie. În fapt, nu s-a obținut nimic în acest sens: alte probleme aparuseră între timp, cerând răspunsuri pe cât de urgente pe atât de dificile, în așa fel, încât unii s-au gândit să le soluționeze printr-un nou război mondial, care să-i opună pe foștii aliați. Din fericire, acest lucru nu s-a întâmplat. Dimpotrivă, au fost luate măsuri și create organizații care să prevină o nouă catastrofă de acest fel; s-a conturat însă un nou paradox, prin faptul că națiunile învingătoare s-au ridicat cu sarginta efortului de a-i ridica pe aceiași adversari pe care se străduiseră atât de mult să-i distrugă – și ca au reușit redresarea atât de repede.

Rezultatele atât de surprinzătoare nu pot să reducă însă importanța conflictului și nici să facă uitate cauzele sale profunde. Ceea ce a fost în joc nu s-a redus la împărțirea prăzii de război, extinsă până la valoarea de dominație a lumii; au fost în joc, de asemenea, libertatea oamenilor și apopoarelor, rațiunea lor de a fi, idealurile lor de viață.

II. Factori cheie si întorsături

Conflictul catastrofal, care s-a soldat cu deschiderea drumului Rusiei catre inima Europei, a fost bine botezat de catre Churchill "razboiul nenecesar". Straduindu-se sa evite razboiul si sa-l tina pe Hitler in frau, o carenta fundamentala a politicii Angliei si Frantei a fost neintelegera factorilor strategici. Ca urmare, cele doua tari au intrat in razboi in momente total nefavorabile pentru ele, dupa care au precipitat un dezastru cu consecinte imense, dezastru care putea fi evitat. Marea Britanie a supravieuit prin ceea ce s-ar putea numi un miracol, desi aceasta s-a datorat faptului ca Hitler a comis greselile pe care toti dictatorii agresivi le-au repetat de-a lungul istoriei.

Faza vitală antebelică

Privind in urma, primul pas fatal pentru ambele parti l-a constituit reintrarea Germaniei in Rhineland in anul 1936. Pentru Hitler, aceasta miscare a avut un dublu avantaj strategic – oferea acoperire pentru industria-cheie a Germaniei aflata in zona vitala a Bazinului Ruhr si constituia o potentiala trambulina de lansare asupra Frantei.

De ce n-a fost contractata la timp aceasta miscare? In primul rand, pentru ca Anglia si Franta doreau sa evite riscul declansarii unui conflict armat care se putea transforma in razboi. Re tinerea de la o interventie a fost amplificata si de faptul ca reintrarea Germaniei in Rhineland aparea mai degraba ca o incercare de rectificare a unei nedreptati, chiar daca era facuta intr-un mod gresit. Britanicii, mai ales, erau inclinati sa o considere mai degraba ca pe un pas politic, decat militar – nesesizand implicatiile strategice.

In miscarile sale din 1938, Hitler a obtinut alte avantaje strategice determinate de factori politici – dorinta popoarelor german si austriac de a se uni, puternicele sentimente ale germanilor legate de tratamentul la care erau supusi etnicii nemti din Sudeti de catre cehi. Inca o data tarile occidentale au trait sentimentul ca Germania avea oarecum dreptate in ambele cazuri.

Intrarea lui Hitler a ocupat ceea ce mai ramasese din Cehoslovacia, invaluind astfel Polonia pe flanc – ultima dintr-o serie de manevre "fara varsare de sange". Acest pas a lui Hitler a fost urmat de o miscare fatala si pripita din partea guvernului britanic – oferirea de garantii Poloniei si Romaniei, ambele izolate strategic, fara a se cere in prealabil sprijin din partea Rusiei, singura putere care le-ar fi putut ajuta efectiv.

Datorita momentului, aceste garantii au sunat ca o provocare; dupa cum stim acum, Hitler nu intentiona sa atace Polonia atat de curand, dar s-a confruntat cu gestul provocator al Marii Britanii. Prin pozitia lor in zone ale Europei inaccesibile fortelor britanice si franceze, cele doua tari reprezentau o tentatie aproape irezistibila. Procedand astfel, puterile occidentale si-au subminat baza unicului tip de strategie pe care forta lor inferioara le permitea s-o adopte. In loc sa tina piept agresiei prin alcatuirea unui front puternic in vest, ele i-au oferit lui Hitler ocazia de a sarga cu usurinta un front slab si de a obtine un prim triumf.

Unica sansa de a evita razboiul depindea de obtinerea sprijinului Rusiei, singura putere capabila sa acorde un sprijin direct Poloniei si sa-l opreasca pe Hitler. In ciuda

situatiei presante, pasii guvernului britanic au fost mici si sovaiebnici. Pe langa ezitarile britanice au existat si obiectiile Poloniei si a altor mici state din Europa de est, in legatura cu acceptarea unui sprijin militar din partea Rusiei. Aceste tari considerau ca acceptarea unor intariri sovietice ar fi echivalat cu o invazie.

Reactia lui Hitler in noua situatie creata prin sprijinirea Poloniei de catre britanici a fost surprinzatoare. Reactia violenta a Angliei si dublarea masurilor armate l-au gazduit, insa efectul a fost contrar celui scontat. Solutia pe care Hitler a adoptat-o a fost influentata de imaginea lui despre britanici derivata din istoria acestora. Considerandu-i ca pe niste oameni care judeca lucrurile la rece, ameni ale caror emotii erau controlate de ratiune, Hitler a intuit ca englezii nu vor accepta sa intre in razboi de dragul Poloniei, fara a beneficia de sprijin din partea Rusiei. In consecinta, a lasat la o parte ura si teama de "bolsevism", indreptandu-si eforturile si canalizandu-si toate energiile pentru a obtine o conciliere cu Rusia. Cotitura a fost mai surprinzatoare decat cea a lui Chamberlain si a avut consecinte la fel de nefaste.

La 23 august Ribbentrop a sosit cu avionul la Moscova, si a semnat pactul. Pactul era insotit de o intelegere secreta, prin care Polonia era impartita intre Germania si Rusia.

Acest tratat a facut din razboi o certitudine in atmosfera emotionala creata de seria rapida de miscari agresive ale lui Hitler. Britanicii, care se obligasera sa acorde ajutor Poloniei, simteau ca nu pot sta deoparte fara a-si pierde onoarea – si fara a deschide o cale si mai mare in fata cuceririlor hitleriste. In ceea ce-l priveste, Hitler nu intentiona sa renunte la scopurile sale din Polonia, nici atunci cand si-a dat seama ca se pregatea un razboi general.

In acest fel, trenul civilizatiei europene se napustea in tunelul lung si intunecos din care sa iasa abia dupa sase ani istovitori. Dar chiar si atunci, raza luminoasa de soare a victoriei avea sa se dovedeasca iluzorie.

Prima faza a războiului

Vineri, 1 septembrie 1939 – armatele germaniei invadeaza Polonia. Duminica, 3 septembrie – guvernul britanic declara razboi Germaniei, indeplinindu-si angajamentele luate fata de Polonia. Sase ore mai tarziu, guvernul Frantei calca, plin de resentimente pe urmele britanicilor.

In mai putin de o luna Polonia era cucerita. In noua luni cea mai mare parte a Europei occidentale este acoperita de torentul razboiului.

Ar fi putut oare Polonia sa reziste mai multa vreme? Ar fi putut Franta si Marea Britanie sa faca mai mult pentru a usura presiunea Germaniei asupra Poloniei? Din punctul de vedere al cifrelor puterii armate, pe care le cunoastem acum, raspunsul la ambele intrebari ar fi pozitiv la o prima vedere.

In 1939, armata germana era departe de a fi pregatita pentru razboi. Polonezii si francezii totalizau impreuna 150 de divizii, inclusiv 35 de divizii in rezerva, din care unele trebuiau mentinute pentru angajamentele franceze din strainatate, in timp ce totalul diviziilor germane se cifra la 98, din care 36 se aflau intr-un stadiu de instruire. Din cele 40 de divizii pe care nemtii le-au lasat pentru a proteja frontiera lor vestica, numai patru erau combatante complet instruite si inarmate. Strategia lui Hitler plasase insa Franta intr-o

postura din care nu putea usura situatia Poloniei decat prin desfasurarea imediata a unui atac- forma de actiune pentru care armata franceza nu era pregatita. Planul demodat de mobilizare a Frantei, lent, nu asigura alcatuirea fortelor necesare – iar planurile ei ofensive depindeau de o masa de artilerie grea care s-a dovedit gata de lupta decat in cea de-a saispzezecea zi. La acea data, rezistenta armatei poloneze era pe punctul de a se prabusi.

Polonia a fost puternic dezavantajata de pozitia sa strategica – ca o “limba intre falcile Germaniei”, iar strategia ei a inrautatit situatia prin amplasarea grosului trupelor aproape de varful limbii. Mai mult decat atat, fortile poloneze dispuneau de echipament demodat si aveau idei inechite, bizuindu-se in continuare pe o numeroasa cavalerie, care s-a dovedit neajutorata in fata tancurilor germane.

Germanii dispuneau la acea data de numai sase divizii de tancuri si de patru mecanizate, inasa multumita entuziasmului generalului Guderian si a sprijinului lui Hitler, acestia evoluasera mai mult decat orice armata in directia adoptarii noului concept al luptei mecanizate de viteza mare, concept ale carui baze au fost puse cu douazeci de ani inainte de catre pionerii britanici in domaniul mecanizarii si vitezei. Germanii isi pusesera la punct si un sprijin aerian mult mai superior celorlalte tari, in vreme ce polonezii, dar si francezii dispuneau de o forta aeriana mult mai inferioara, care nu le permitea nici macar sa-si sustina si sa-si apere armata.

Polonia a fost asadar prima care a asistat la demonstratia triumfatoare a noii tehnici “Blitzkrieg” efectuata de catre germani, in timp ce Aliatii ei occidentali se afla inca in plin proces de pregatire a unui razboi traditional. La 17 septembrie Armata Rosie a trecut frontiera estica a Poloniei. Aceasta lovituraloitura pe la spate a pecetluit soarta Poloniei, care nu dispunea de trupe suficiente pentru a face fata celei de-a doua invazii.

Cucerirea rapida a Poloniei a fost urmata de sase luni de liniste – perioada botezata “Falsul Razboi” de catre cei care s-au lasat amagiti de calmul aparent. O denumire mai adecvata ar fi fost “Iarna Iliziilor”, intrucat conducatorii, cat si populatia din tarile occidentale si-au petrecut vremea ticluind diverse planuri de atacare a Germaniei pe flancuri – si au vorbit prea pe fata despre acestea.

In realitate, nu a existat nicio posibilitate ca Franta si Anglia sa fie capabile, singure, sa-si creeze forta necesara pentru a invinge Germania. Cea mai buna sansa a lor, cand Germaniasi Rusia ajunsesera sa aiba o granita comuna, ar fi fost sa apara divergente intre cele doua puteri, care nu aveau incredere una in cealalta, astfel incat forta exploziva a lui Hitler sa fie atrasa catre est, ceea ce s-a intamplat un an mai tarziu si s-ar fi putut intampla chiar mai devreme daca Aliatii occidentali nu ar fi devenit nerabdatori – asa cum se intampla in democratii.

Amenintarile in gura mare referitoare la atacarea flancurilor Germaniei l-au facut pe Hitler sa actioneze pentru a le preintampina. Prima lovitura a fost ocupare Norvegiei. Dosarele conferintelor lui Hitler arata ca pana la inceputul anului 1940, el considera inca “mentinerea neutralitatii Norvegiei drept cea mai buna tactica” pentru Germania. Apoi in februarie Hitler a ajuns la concluzia ca englezii urmeaza sa debarce acolo, iar eu vreau sa ajung inaintea lor”. O mica forta germana de invazie a patrunsin Norvegia la 9 aprilie, naruind planurile britanice care urmau castigarea controlului asupra acestei zone neutre. Au fost capturate porturile principale, in timp ce atentia norvegienilor era concentrata la inaintarea flotei britanice in apele lor.

Urmatoarea mutare a lui Hitler din 10 mai a vizat Franta si Tarile de Jos. El incepuse pregatirile inca din toamna anului precedent, dupa ce Aliatii respinsesera oferta de pace pe care le-o facuse dupa ocuparea Poloniei. Hitler consodera ca invingerea Frantei reprezenta

cea mai buna metoda de a-i face pe britanici sa accepte pacea .Vreme nefavorabile si dubiile generalilor sai l-au facut pe Hitler sa amane in mod repetat atacu, incepand din luna noiembrie. Apoi, la 10 ianuarie, un ofiter german de stat major, care zbura catre Bonn avand asupra sa documente privitoare la planurile lui Hitler, s-a ratacit intr-o furtuna de zapada si a aterizat in Belgia. Acest fapt a dus la amanarea ofensivei pana in luna mai, timp in care planurile au suferit modificarile radicale. Intamplarea s-a dovedit a fi foarte nefavorabila pentru Aliati, si, pentru o vreme, benefica pentru Hitler, intrucat s-a schimbat intreaga imagine a razboiului. Vechiul plan, care prevedea ca ofensiva principala sa aiba loc prin regiunea plina de canale in centrul Belgiei, s-ar fi soldat cu o ciocnire cap-in-cap cu cea mai buna patre a fortelor franco-britanice, concretizata, probabil, intr-un esec total ce ar fi afectat prestigiul lui Hitler. Noul plan, schitat de Manstein, i-a luat pe Aliati prin surprindere, i-a dezichilibrat, iar rezultatele au fost dezastruoase. In timp ce Aliatii fortau inaintarea in Belgia pentru a intampina asaltul de deschidere al germanilor, sapte divizii de tancuri au trecut prin zona colinara si impadurita a Ardenilor, zona pe care Inaltul Comandament Aliat o considera impracticabila pentru tancuri. Traversand Mcuse fara a intampina o opozitie serioasa, acestea au strapuns frontul slab al Aliatilor, dupa care s-au indreptat catre vest spre coastele Canalului Manecii, prin spatele armatelor Aliate din Belgia, taindu-le astfel caile de comunicatie. In acest fel soarta luptei a fost pecetluita înainte ca infanteria germana sa ia parte la actiune. Armatele britanice abia au reusit sa scape de la Dunkerque pe mare. Belgienii si o mare parte a francezilor au trebuit sa se predea. Consecintele au fost ireparabile: dupa o saptamina, cand germanii au pornit atacul catre sud, armatele franceze ramase s-au dovedit incapabile de a le face fata.

Acest dezastru care a zguduit intreaga lume ar fi fost usor de evitat. Tancurile puteau fi oprite cu mult inainte de a ajunge la Canalul Mincii, printr-un contraatac concentrat realizat cu o forta similara. Francezii insa, desi dispuneau de tancuri mai multe si mai bune decat nemtii, le raspindiseră pe o suprafata mare, in grupuri mici, ca in anul 1918.

Atacul putea fi oprit si mai devreme, pe Mcuse, daca francezii nu ar fi dat fuga in Belgia lasandu-si flancul descoperit, sau daca si-ar fi adus mai devreme intaririle acolo. Insa Comandamentul francez nu numai ca a privit Ardenii ca pe o zona impracticabila pentru tancuri, dar a considerat ca orice atac de pe Meuse constituia doar o parte dintr-o actiune mai mare, la fel ca in 1918, si ca dusmanul va avea nevoie de circa o saptamina pentru a se pregăti dupa sosirea acolo, ceea ce le-ar fi dat suficient ragaz pentru a aduce intariri. Foitele de blindate au ajuns la riu abia in dimineata zilei de 13 mai si au forțat punctele de trecere dupa-amiaza. Ritmul, de inaintare specific tancurilor a surclasat ritmul depasit de „mişcare cu incetinitorul”.

Ritmul „Blitzkrieg-ului” a fost insa posibil numai pentru ca șefii armatelor aliate nu s-au aliniat la noua tehnica, si n-au stiut cum s-o contracareze. Atacul putea fi oprit chiar inainte de a ajunge la riu Mcuse, daca ar fi existat cimpuri de mine in calea tancurilor. Chiar si in absenta acestora germanii puteau fi stopati prin simpla taiere si prabusire a trunchiurilor de copaci de-a lungul drumurilor prin padure care duceau la Mcuse. Timpul pe care germanii i-ar fi pierdut cu deblocarea drumurilor ar fi spulberat șansele acestora.

Căderea Franței a fost pusă o vreme pe seama moralului scăzut al francezilor, considerându-se înfrîngerea ca inevitabilă. Este încă un exemplu în care „s-a pus căruța înaintea cailor”. Prăbușirea moralului francezilor s-a produs mimai după înfrîngerea militară produsă, care putea fi evitată cu ușurință. Pînă în 1942, toate armatele au învățat cum să stopeze un „Blitzkrieg”. Multe dezastru puteau fi evitate dacă acest lucru ar fi fost învățat înainte de război.

A doua fază a războiului

Marea Britanie rămăsese acum singura adversară activă a Germaniei naziste. Ea a fost însă lăsată într-o situație precară, fără armată, în timp ce era înconjurată amenințator de o linie de coastă inamică lungă de 3 200 km.

Armata britanică abia ajunsese pînă la Dunkerque, de unde scăpase datorită ordinului inexplicabil dat de Hitler tancurilor germane de a se odihni timp de două zile, atunci cînd acestea se găseau la mai puțin de 16 km de ultimul port de salvare, aproape lipsit de apărare. Acest ordin de oprire a fost inspirat de mai multe motive, inclusiv de vanitatea lui Goring care a solicitat ca Luftwaffe să dea ultima lovitură.

Chiar dacă grosul armatei britanice a scăpat, majoritatea armamentului a fost pierdut. Dacă supraviețuitorii celor 16 divizii care scăpaseră puteau fi reorganizați, mai rămăsese în schimb o singură divizie înarmată corespunzător pentru a apăra țara; flota era ancorată în extremul nord, în afara razei de acțiune a Luftwaffe. Dacă nemții ar fi debarcat în Anglia în orice moment din luna care a urmat cuceririi Franței, n-ar fi întâmpinat o împotrivire serioasă. Noroc că Hitler și generalii săi nu făcuseră nici o pregătire pentru invadarea Angliei - nici măcar nu schițaseră vreun plan pentru acea evidentă și esențială continuare a înfrîngerii Franței. El a lăsat să se scurgă o lună de importanță majoră, în speranța că englezii vor accepta pacea. Chiar și după ce speratele i-au fost înșelate, pregătirile germane s-au făcut fără tragere de inimă. După ce Luftwaffe nu a reușit să învingă RAF în „Bătălia pentru Anglia”, șefii Trupelor de uscat și Marinei s-au folosit de acest pretext pentru a suspenda invazia. Chiar și Hitler a acceptat acest pretext. Dosarele convorbirilor particulare ale acestuia demonstrează că nu dorea distrugerea Marii Britanii și a Imperiului Britanic, imperiu considerat de el ca pe un factor de stabilitate în lume, și pe care încă mai spera să-1 poată atrage de partea sa. În plus, gîndurile lui Hitler se concentraseră iarăși către est. De fapt, acesta a fost principalul factor care a determinat salvarea Marii Britanii. Dacă Hitler s-ar fi străduit să învingă Anglia, este de presupus că ar fi reușit. Chiar dacă ratase cea mai mare șansă de a o cuceri printr-o invazie, Hitler putea s-o prindă ca într-un clește, cu ajutorul avioanelor și submarinelor sale, lipsind-o treptat de resurse, ceea ce s-ar fi soldat cu prăbușirea Angliei. Hitler a considerat însă că nu trebuia să riște concentrîndu-și resursele asupra acestui efort aerian și naval, în timp ce Armata Sovietică se găsea „priponită” la frontiera estică a Germaniei, ca o amenințare pe uscat. El a argumentat atunci că unicul mod de a-și asigura spatele erau atacul și înfrîngerea Rusiei. Suspiciunile sale la adresa intențiilor sovietice au fost amplificate și de faptul că ura împotriva sistemului comunist sovietic îl dominase. El s-a autosugestionat că Marea Britanic va accepta pacea în clipa în care nu va mai putea conta pe o intervenție sovietică în război. El chiar credea că Anglia ar fi semnat de mult tratatul de pace dacă Rusia n-ar fi incitat-o să continue războiul. La 21 iulie, cînd Hitler a ținut prima conferință pentru a analiza planurile făcute în grabă pentru invazia Angliei, a spus: „Stalin cochetează cu Marea Britanie pentru a o convinge să rămînă în război spre a ne imobiliza astfel forțele, cu scopul de a cîștiga timp și de a obține ceea ce vrea, deoarece o dată pacea semnată el nu va mai obține nimic”. De aici și următoarea concluzie: „Atenția noastră trebuie să fie îndreptată asupra rezolvării problemei rusești”.

Planurile s-au alcătuit imediat, dar abia la începutul anului 1941 Hitler a luat hotărârea decisivă. Invazia a fost declanșată pe 22 iunie - cu o zi înainte de data la care o făcuse Napoleon. Blindatele germane au învins rapid armatele sovietice din imediata apropiere și, în mai puțin de o lună, au înaintat peste 700 km, acoperind trei sferturi din distanța care-i separa de Moscova, unde n-au ajuns niciodată.

Care au fost factorii-cheie ai eșecului german? Noroiurile toamnei și zăpada sînt doar cei mai evidenți. Mult mai importantă a fost însă eroarea în aprecierea rezervelor pe care Stalin le putea strînge din îndepărtatele colțuri ale Rusiei. Nemții calculaseră că vor avea de înfruntat aproximativ 200 de divizii, pe care le și zdrobiseră pînă la mijlocul lui august, dar, între timp, alte 160 își făcuseră apariția. Pînă să reușească să le întîmpine și pe astea, a venit toamna, cînd nemții au forțat înaintarea către Moscova, prin nămol și au dat peste noi forte care le blocau calea. Un alt factor esențial l-a constituit primitivismul în care se menținuse Rusia, în ciuda progreselor tehnicii înregistrate după Revoluția sovietică. Nu era vorba numai de rezistența ieșită din comun a soldaților și a populației, ci și de starea de înapoiere în care se găseau drumurile de aici. Dacă infrastructura rutieră s-ar fi aflat la nivelul țărilor occidentale, Rusia ar fi fost îngenuncheată aproape la fel de rapid ca Franța. Chiar și în condițiile date, invazia putea reuși dacă forțele blindate s-ar fi îndreptat direct către Moscova în acea vară, fără să mai aștepte sosirea infanteriei - așa cum sugerase Guderian, a cărui putere n-a fost luată în considerare de Hitler și de ceilalți șefi ai armatei.

Iarna rusească s-a dovedit catastrofală pentru armata germană, care nu și-a revenit niciodată complet după experiența trăită. Se pare, totuși, că Hitler avea încă șanse de succes în 1942, deoarece Armata Roșie era grav afectată de lipsa de echipament, iar autoritatea lui Stalin asupra acesteia fusese serios zdruncinată de grelele înfrîngeri inițiale. Noua ofensivă a lui Hitler a făcut rapid curățenie pe cîmpurile petrolifere din Caucaz - zonă de care depindea mașinăria de război sovietică. Hitler și-a împărțit însă forțele în vederea atingerii celor două obiective: Caucazul și Stalingradul. Oprit în fața Stalingradului, Hitler și-a secătuit rezervele prin repetate atacuri „cu capul în zid” în dorința de a captura „orașul lui Stalin”, care devenise pentru el un simbol sfidător și obsedant. Interzicînd orice retragere o dată cu sosirea iernii, el și-a condamnat la pierzanie armata de aici, care a fost încercuită și capturată după sosirea noilor forte adunate de sovietici spre sfîrșitul anului.

Dezastrul de la Stalingrad i-a lăsat pe germani cu un front mult prea mare pentru forțele lor slăbite. Retragera rămăsese singura modalitate de salvare, așa cum solicitau generalii, însă Hitler refuza cu încăpăținare să o aprobe. Surd la orice argument, el insista pe sloganul: „Nici un pas înapoi”. Țipătul ca de papagal nu putea stăvili potopul; mai mult chiar, a determinat ca fiecare retragere „în ultimă instanță” să fie acompaniată și de o înfrîngere crîncenă, mult mai scump plătită.

Forțele lui Hitler suportau consecințele supraextinderii strategice care-1 dusesese la pierzanie și pe Napoleon. Efortul era mai mare întrucît din 1940 războiul se extinsese și în Mediterana - ca urmare a intrării lui Mussolini în război, dornic să profite de înfrîngerea Franței și de slăbiciunea Angliei. Aceasta le-a oferit britanicilor șansa unui contraatac într-o zonă în care forța maritimă își putea spune cuvîntul. Churchill a știut să profite rapid de ocazie - poate chiar prea rapid. Forța mecanizată britanică din Egipt, deși puțin numeroasă, a izbutit curînd să zdrobească demodată armată italiană din nordul Africii, cucerind și Africa de est italiană. Ele ar fi putut continua înaintarea pînă la Tripoli, însă au fost oprite pentru a da posibilitatea debarcării unei foile aninate în Grecia- o mișcare prematură și slab pregătită, respinsă imediat de către germani, înfrîngerea italienilor în Africa de Nord l-a obligat însă pe Hitler să trimită în zonă întăriri germane, sub comanda lui Rommel. Avînd

privirile încă ațintite spre Rusia, Hitler nu a alocat întăriri decît forțelor italiene, tară să facă efortul de a cucerii „porțile” din estul, centrul și vestul Mediteranei - Suez, Malta și Gibraltar. In acest fel el a mai deschis un „robinet” pentru secătuirea forțelor germane; în consecință, succesele obținute de contraatacurile lui Rommel au fost eclipsate de amînarea cu mai bine de doi ani a elibărării Africii de Nord. Foitele germane se întindeau acum pe ambele maluri ale Mediteranei, pe întreaga linie de coastă a Europei de vest și încercau totodată să mențină un amplu front riscant în Rusia.

Consecințele firești ale acestei supraextinderi au fost amînate și războiul prelungit, prin intrarea Japoniei în luptă, în decembrie 1941. În cele din urmă ea s-a dovedit fatală pentru șansele lui Hitler, întrucît a antrenat forța americană în război. Efectele temporare ale atacului-surpriză desfășurat de japonezi la Pearl Harbor, care a zdruncinat Flota americană a Pacificului, a permis japonezilor să cucerească pozițiile Aliatilor din Pacificul de Sud-Vest - Malaysia, Birmania, Filipinele și Indiile olandeze de Est. Prin această rapidă expansiune japonezii și-au depășit capacitatea de a păstra proaspetele cuceriri. Japonia era totuși un mic stat insular, cu o putere industrială limitată.

A treia fază a războiului

O dată implicată, forța americană, în condițiile supraviețuirii Rusiei și a forțelor acesteia, înfrîngerea puterilor Axei - Germania, Italia și Japonia- a devenit o certitudine, deoarece potențialul militar combinat al acestora era mult inferior. Singurele necunoscute rămăseseră cît va mai dura războiul și cît de completă va fi înfrîngerea. Cele mai mari speranțe ale agresorilor, trecuți apoi în apărare, erau legate de obținerea unor termeni de pace mai îngăduitori prin „tragerea de timp” pînă cînd cei doi „giganți” oboseau sau se certau între ei. Șansele unei rezistențe atît de prelungite depindeau însă de scurtarea fronturilor. Nici unul dintre conducătorii Axei nu suporta „să-și piardă imaginea” prin autorizarea unor retrageri voluntare, așa că se agățau de fiecare poziție în parte pînă la prăbușirea acesteia.

În a treia etapă a războiului n-au existat cu adevărat cotituri, ci doar un potop năvalnic.

Potopul s-a năpustit cu mai multă ușurință în Rusia și în Pacific, zone în care superioritatea numerică în continuă creștere a forțelor se combina cu spații mai ample de manevră. În sudul și vestul Europei potopul a fost oprit în mod mai frecvent, din cauza spațiilor mai strimte.

Primul atac al forțelor anglo-americane în Europa - în iulie 1943 - a fost ușurat de faptul că Hitler și cu Mussolini au continuat să „pompeze” trupe proaspete în Tunisia în speranța menținerii unui cap de pod care să stopeze atacurile convergente ale Armatei Aliate care se apropiau dinspre Egipt și Algeria. Tunisia s-a transformat într-o capcană, iar capturarea în întregime a armatei italo-germană a lăsat Sicilia aproape lipsită de apărare. Cînd Aliții au forțat intrarea în Italia dinspre Sicilia - în septembrie 1943 - înaintarea lor de-a lungul acelei peninsule înguste și muntoase s-a transformat într-o operațiune înceată.

La 6 iunie 1944 grosul armatelor aliate, concentrate în Anglia în vederea unei invazii peste Canalul Mîneicii, au debarcat în Normandia. Succesul era garantat cu condiția de a reuși să se stabilească pe mal și să-și consolideze un cap de pod suficient de mare pentru a permite debarcarea masivă de trupe și depășirea pozițiilor întărite ale aliniamentului

german. O dată ce ar fi străpuns frontul, întreaga lățime a Franței avea să fie deschisă pentru manevrele armatei aliate, complet mecanizată, ceea ce nu se mai putea spune despre o mare parte a armatei germane.

Defensiva germană ar fi fost astfel condamnată la prăbușire, dacă nu reușea să arunce înapoi în mare forțele invadatoare încă din primele zile. Încercarea lor a întârziat din cauza raidurilor forțelor aeriene aliate, care dețineau o superioritate de 30 la 1 față de Luftwaffe și care au provocat întârzierea fatală a sosirii tancurilor germane.

Chiar dacă invazia din Normandia ar fi fost respinsă de pe plaje, superioritatea deja covârșitoare a forțelor aeriene aliate, aplicată nemijlocit asupra "Germaniei, ar fi produs în cele din urmă prăbușirea acesteia. Până în 1944 ofensiva aeriană strategică nu confirmase speranțele puse în ea, ca o alternativă la invazia terestră, iar efectele acesteia au fost grav supraestimate. Bombardarea nediscriminatorie a orașelor nu a detentiinat scăderea notabilă a producției de război, și n-a reușit să înfrîngă voința poporului german, determinându-l să capituleze, așa cum se sperase. Faptul se explică prin felul în care era ținut în gheara conducătorilor săi tiranici, indivizii neputîndu-se preda bombardierelor din înaltul cerului, în anii 1944 și 1945 forța aeriană a fost mai bine directionată - și aplicată cu o precizie sporită și cu un efect din ce în ce mai devastator asupra centrelor vitale ale producției de război, indispensabile forței de rezistență a inamicului. Și în Orientul îndepărtat, factorul-cheie s-a dovedit tot forța aeriană, și care a asigurat colapsul Japoniei, fără să fi fost nevoie de aruncarea bombelor atomice.

Principalul obstacol în calea Aliaților, o dată ce atacul își schimbase sensul, a fost o barieră autoimpusă - respectiv insistența lipsită de înțelepciune și îngustă ca viziune din partea conducătorilor în a obține o „capitulare necondiționată”. Acesta a fost cel mai mare ajutor acordat lui Hitler pentru a menține controlul asupra populației germane, lucru valabil și pentru partenerul său japonez. Dacă șefii militari ai Aliaților ar fi fost suficient de înțelepți pentru a acorda un minim de asigurări în legătură cu condițiile de pace impuse, Hitler ar fi scăpat de sub control poporul german mult înainte de anul 1945. Cu trei ani înainte, trimiși ai mișcării anti-naziste, care lua amploare în Germania, făcuseră cunoscute Aliaților, planurile lor de răsturnare a lui Hitler, ca și numele a numeroși militari gata de a lua parte la o asemenea revoltă, cu condiția ca Aliații să le dea oarecare asigurări referitoare la condițiile de pace impuse, însă nici atunci, și nici mai târziu, nu li s-a dat nici o asigurare, astfel încât, în mod firesc, acestora le-a fost dificil să cîștige sprijin în vederea unui asemenea „salt în întuneric”, în consecință, „războiul nenecesar” a fost prelungit în mod la fel de nenecesar, și alte milioane de oameni-au pierit inutil, în timp ce pacea mult așteptată a dat naștere mai degrabă unei noi amenințări și temerilor că va izbucni un alt război, deoarece prelungirea nenecesară a Celui de-al Doilea Război Mondial, prin cramponarea de „capitularea necondiționată” s-a dovedit folositoare exclusiv lui Stalin - căruia i-a deschis calea pentru a instaura dominația comunismului în Europa Centrală.

III. Învingători și învinși

Perioada anilor 1939—1945 poate fi considerată drept cea mai profundă și concentrată revoluție a umanității de la perioada Inchiziției („The Black Death”). În nici o altă perioadă, începând cu secolul paisprezece, n-au fost atât de mulți oameni omorâți, dizlocați, tulburați, dezrădăcinați sau având viețile complet transformate într-o perioadă de timp atât de scurtă. Anii de la sfârșitul războiului și cei imediat următori au ilustrat încă o dată vechiul proverb care spunea că este destul de posibil să câștigi războiul și să pierzi pacea.

Regiunile în care războiul s-a purtat de fapt au rămas în ruine. Nordul Franței, Țările de Jos și marea curbă a Cîmpiei nordice germane și o fișie largă mergînd pe tot drumul spre Moscova și Stalingrad au rămas devastate, în regiunile situate la țară n-a fost chiar așa de rău deoarece obiectivele au fost mai puține și au existat regiuni importante care au fost ocolite de lupta propriu-zisă. Orașele însă erau niște grămezi de moloz, căile ferate erau pline de gropi și de șine îndoite, podurile erau prăbușite, canalele și fluviile blocate, digurile avariate și rețeaua de energie electrică distrusă. Majoritatea bunurilor personale ale societății moderne fuseseră avariate într-un grad mai mare sau mai mic.

Lucrurile se prezentau la fel, fie că era vorba de regiunea Pacificului, fie de Asia de est. Fuseseră aduse prejudicii unui volum inestimabil de bunuri, iar națiuni mari ca China și Japonia și marile imperii ale puterilor coloniale erau aproape distruse. Milioane de înfometate își târau picioarele printre ruine, căutînd o cale să-și pună viețile în ordine.

Dar cuvîntul prejudiciu nu avea același înțeles pretutindeni. Acele țări din lumea industrializată care se luptaseră în război dar care nu avuseseră experiența luptelor pe propriul teren au prosperat după aceea aproape în proporție directă cu zonele de luptă care suferiseră. Dacă în Europa și Asia era destul de greu să departajezi câștigătorii de învinși, nu exista nici o problemă de acest gen în ceea ce-i privea pe americanii din nord care erau câștigători.

Se spun multe lucruri contradictorii în ceea ce privește numărul victimelor. Aproximativ șaptezeci milioane de bărbați pe întreaga durată a desfășurării războiului, au purtat arme. Aproximativ șaptesprezece milioane dintre aceștia au fost omorâți în război, împreună cu cel puțin alte douăzeci de milioane sau chiar mai mult de civili, care avuseseră ghinionul să trăiască într-un loc nepotrivit și într-o perioadă nepotrivită.

Numărul de victime a fost extrem de inegal împărțit. De partea Axei, Germania a adunat aproape douăzeci de milioane soldați deși vîrfurile de putere a fost la un moment dat de peste zece milioane. Un număr de trei milioane și jumătate au murit în bătălie, un număr neînsemnat din cauze independente de lupte și șapte milioane și un sfert au fost răniți. Un alt milion a fost trecut la rubrica „dispăruți” („missing”). Patria a fost complet devastată, spre deosebire de situația din primul război mondial, cînd germanii au purtat războiul pe pămîntul altor popoare. Italienii mobilizaseră peste trei milioane de oameni pe cîmpul de luptă și suferiseră pierderi ce reprezentau un procent de peste 10 la sută din care aproximativ jumătate erau morți. Flota și marina comercială înregistraseră pierderi importante, iar țara, de la Salerno la Valea rîului P6, suferise distrugerii. Despre cifrele italiene se spunea în mod ironic că ar fi trebuit să fie contabilizate de ambele părți.

Cea mai mare parte a pierderilor Italiei au fost contabilizate de partea Axei, dar ea a înregistrat, de asemenea, 20 000 morți în vreme ce a luptat de partea Aliaților, după anul 1943.

Japonia mobilizase aproximativ 10 milioane de soldați. Capacitatea sa maximă la un moment dat era de peste șase milioane. Cifrele privind pierderile suferite au fost incredibil de denaturate de normele vestice. În armatele europene era normal să existe două sau trei răniți pentru fiecare moarte, în special în acest război în care utilizarea medicinei militare și a noilor medicamente luaseră amploare. Dar Japonia înregistrase aproape două milioane de morți din rândul militarilor și numai 140 000 de răniți, în campania de bombardare se înregistrează aproximativ o jumătate de milion de civili morți și peste 600 000 de răniți. La aceste cifre trebuie adăugat faptul că peste un sfert de milion de japonezi fuseseră luați prizonieri la sfârșitul războiului de către ruși și duși în Manciuria de unde nu se mai întorseseră în Japonia.

Exprimat în termeni de vieți omenеști pierdute, prețul victoriei pentru învingători a fost la fel de ridicat ca și cel al înfrîngerii pentru cei care au pierdut. China lipsită fiind de potențialul industrial ar fi trebuit să mobilizeze un număr mai mare de oameni. Cifra cea mai importantă pe care au avut-o armatele chineze n-a depășit niciodată cinci milioane. Dar războiul ei se terminase în anul 1937 și ea înregistrase peste două milioane de morți în bătălie. Mulți dintre soldații armatei sale dacă nu ar fi fost tratați în condițiile utilizării unei medicine primitive ar fi putut trăi într-o armată europeană. Civili care au murit drept urmare a bombardamentelor și a acțiunilor militare sau drept consecință indirectă a războiului și a avatarurilor sale, ca de exemplu înfometarea, n-au fost niciodată contabilizați, dar trebuie să fi fost un număr de cel puțin cinci milioane, putînd ajunge chiar pînă la zece milioane.

Dintre aliații europeni, Polonia pur și simplu fusese cucerită de două ori. Într-un anume sens întreaga populație a Poloniei putea să se numere printre victime. Franța s-a descurcat mai bine. Colapsul Franței a fost din fericire scurt, deși cuvîntul „din fericire” nu a fost termenul cel mai potrivit la vremea respectivă. În momentul său de vîrf, Franța adunase cinci milioane de soldați sub arme. Aproximativ un sfert de milion au fost omorîți în bătălie sau au murit din alte cauze, iar o altă jumătate de milion a fost rănită sau dată dispărută. Aproximativ o jumătate de milion de civili au fost fie omorîți, fie deportați în Germania pentru perioade mai scurte sau mai lungi de timp.

Treizeci de mii de francezi bărbați și femei au fost împușcați de plutoane de execuție. Partea de nord a țării suferise consecințele a două lupte, cea de-a doua fiind în mod special distructivă, drept rezultat al campaniei aeriene a Aliaților. Regiunile industriale ale Franței au fost aproape tot atît de devastate ca și cele ale Germaniei. În ciuda distrugerilor înregistrate, Franța n-a rămas după cel de-al doilea război mondial într-o situație la fel de dezastruoasă ca după primul război mondial. Ea n-a rămas în totalitate o țară de bărbați bătrîni și văduve. Deoarece cea de-a doua bătălie îi subminase vitalitatea aproape mai mult decît prima, guvernele postbelice s-au găsit ele însele forțate să intre în energicul efort de reconstrucție a familiilor franceze greu încercate, avînd în vedere că acestea au constituit „carne do tun” la fiecare generație.

Marea Britanie avusese momentul său de glorie și plătitese amarnic pentru aceasta. Flota sa maritimă a fost aproape înjumătățită, în ciuda faptului că în timpul războiului au fost construite nave, multe din orașele sale au suferit prejudicii grave, datoria sa națională a crescut, iar importante lor disponibilități, financiare au dispărut. Ea mobilizase aproximativ șase milioane de soldați și un sfert de milion dintre aceștia muriseră în Europa, în Africa de Nord și în Birmania. Alții 400000 fuseseră răniți sau dați dispăruți. Ca și în cazul Franței, „nota de plată” fusese de departe mai puțin încărcată decît cea plătită în primul război mondial, dar în anul 1918 britanicii avuseseră măcar satisfacția de a fi siguri că se

aflau printre învingători, în anul 1945 se părea că ei nu făcuseră altceva decît să-și epuizeze resursele pentru a deschide drumul spre victorie Statelor Unite și Rusiei.

Dintre cele două noi superputeri, Rusia înregistrase rănile cele mai adînci. Stalin afirmase odată că Marea Britanie a plătit acest război în timp, Statele Unite au contribuit materialicește, iar rusii și-au adus contribuția prin sîngele vărsat. Peste șase milioane de soldați sovietici au murit și peste paisprezece milioane iau fost răniți, Peste zece milioane, poate chiar peste douăzeci de milioane de civili si-au pierdut viața din cauza războiului și a noliticii nemiloase duse atît de propriul guvern, cît și de guvernele inamicilor. O suprafață de aproximativ un milion de mile pătrate din teritoriul Rusiei a fost devastată, iar în marea bătălie pentru apărarea Stalingradului numărul soldaților morți i-a întrecut pe cel înregistrat de americani în toate bătăliile din cursul războiului.

Statele Unite au plătit din greu pentru participarea lor la război. Marele lor avantaj a fost de ordin geografic și a constat în existența celor două oceane uriașe, care le-au protejat. Cu excepția unei încercări făcute de un hidroavion lansat de pe un submarin japonez, incident notabil prin unicitatea sa și a nefericitei campanii din Aleutine, nici o bombă n-a căzut pe continentul american. Singurii soldați inamici, care au pus piciorul în Statele Unite au fost prizonierii de război, fericiți de a se afla acolo. Peste șaisprezece milioane de americani au servit în cadrul forțelor armate. Dintre aceștia 400 000 au murit și peste o jumătate de milion au fost răniți.

Acesta a fost cel mai costisitor război din istoria America pînă în acel moment, înregistrîndu-se mult mai multe victime decît în primul război mondial și egalîndu-se aproape numărul de morți contabilizați de ambele părți în perioada războiului civil. Pentru un popor, care pînă la 6 decembrie 1941 considerase că acesta nu era războiul său, americanii si-au adus o contribuție importantă la victoria Aliaților.

Americanii au înregistrat, de asemenea, un imens profit de pe urma războiului. Una din ciudățeniile efortului de război american a fost faptul că acesta a fost susținut de un număr relativ mic de persoane, în ciuda uriașului număr de soldați înrolați, Statele Unite fiind pe locul doi după Rusia în rîndul Aliaților din acest punct de vedere, numai o mică parte dintre aceștia au luptat activ. Dar cei care au luptat au făcut-o din plin. Infanteriștii erau nemulțumiți de politica adoptată, de forțele aeriene de a lăsa la vatră soldații după cincizeci de misiuni de luptă, dar această atitudine era mult mai „fair” decît aceea de a-i lăsa pe soldați în luptă pînă ce războiul fie îi omora, fie se termina. Pentru marea majoritate a americanilor acesta a fost un război „bun”, dacă se poate spune un astfel de lucru despre un război. Populația era mult mai mobilă și mai prosperă decît fusese înainte. Comenzile de război ajutaseră Statele Unite să iasă dintr-o fază de puternică depresiune economică, să construiască noi orașe, noi industrii, să creeze noi averi și un nou stil de viață. Familii și prietenii au fost tensionate de disparitățile sorții și după război guvernul a adoptat o serie de legi prin intermediul cărora se făcea o reală încercare de a permite acelor care luptaseră, pentru suma de douăzeci și unu de dolari pe lună să se apropie de nivelul de viață al celor care stătuseră acasă și cîștigaseră de zece ori mai mult.

O dată cu sfîrșitul războiului au început importante operații de deplasare a populației. Forma lor cea mai organizată a fost cunoscută sub numele de „Operațiunea Covorul fermecat” („Operation Magic Carpet”), operațiune prin intermediul căreia Statele Unite au repatriat un număr imens de soldați aflați pe fronturile cele mai îndepărtate. Zi după zi navele acostau la New York sau Hampton Roads sau San Francisco și revărsau pe mal o mulțime de uniforme kaki și oliv deschis. Uriașa mașină care-i transformase în soldați, marinari și aviatori, acționa acum în sens invers transformîndu-i în civili, dîndu-le

documente prin care se spunea că erau îndreptățiți -să primească mici "bucățele de panglică, care însemnau atât de mult pentru ei și atât de puțin pentru alții, sau documente care atestau că-și serviseră țara foarte bine și mai ajutau să-și reînnoade firele vieții lor anterioare. Majoritatea lor au suportat tranziția de la un mod de viață în altul cu ușurință, după cum o preziseseră și unii psihologi, reușind să redevină rapid niște tineri normali, deși povesteau unele istorii bizare și erau capabili să devină intoleranți atunci când vânzătorii le reaminteau că prețurile crescuseră „deoarece, știți, a fost război”. Procesul de demobilizare a armatelor forțelor aliate a fost cel mai puțin spectaculos dintre toate operațiunile întreprinse în cursul războiului și în majoritatea locurilor s-a derulat într-o liniște impresionantă. Numai în Statele Unite s-au reîntors la starea ele civili în decurs de mai puțin de un an nouă milioane de persoane.

La capătul celălalt al scării migrației populației se aflau milioanele ele europeni și asiatici încercând cu disperare să ajungă la casele și familiile lor, care în multe cazuri nici nu mai existau.

Lungi coloane de oameni formate din foști prizonieri, salahori eli-IxTați, orfani, văduve, oameni bătrâni împrăștiați pe drumurile Europei, fugind din fata rușilor sau încercând să se întoarcă înapoi în Polonia sau România, în orașe supraviețuitorii se îmbrâncuau fără rost printre dărîmături. Organizația guvernamentală germană ținuse piept dușmanului sub atacurile Aliților pînă la sfîrși tul-războiului, dar o dată cu prăbușirea regimului orice altceva părea să se prăbușească la fel de bine. Cuceritorii s-au aflat în curînd în situația de a fi obligați să se ocupe ei înșiși, cu bunăvoință sau nu, de organizarea unei noi vieți pentru cei cucerți. Au fost înființate și organizate lagăre pentru „persoane dislocate” („displaced person”), persoane care nu puteau să-și asigure supraviețuirea, serviciile publice au fost restabilite, procesele de război au fost inițiate, iar învingătorii, cu ajutorul celor biruiți, au fost ciupind angajați în tot felul de jafuri.

După cum persoanele particulare au beneficiat sau au suferit în mod inegal de pe urma războiului, tot astfel și națiunile. Deoarece războiul european se apropiase de sfîrșit, conducătorii Aliților și-au îndreptat atenția spre problemele postbelice. Au existat tot felul de idei privind ce era de făcut cu Germania, cea mai faimoasă dintre ele a fost probabil reprezentată de planul conceput de Henry Morgenthau, secretarul american al tezaurului public, care prevedea că Germania trebuia să fie lipsită complet de capacitatea sa industrială și transformată într-o țară pastorală, încercîndu-se, de asemenea, să fie prefăcută dintr-un gigant industrial într-o mulțime de state de operetă. O astfel de încercare de a întoarce ceasul istoriei înapoi cu o sută de ani era sortită eșecului, dar ea reprezintă cel puțin o mărturie tipică pentru spectrul ideilor vremii privind soarta destinată germanilor.

În decursul războiului un număr substanțial de reprezentanți oficiali ai Aliților au încercat să se preocupe de problemele privind situația postbelică. Pînă la un anumit punct ei au reușit, dar au fost depășiți de evenimente. La începutul lui decembrie 1941 Iosif Stalin a încercat să obțină de la britanici acordul de încheiere a socotelii finale, Rusia să rămînă în posesia a tot ceea ce deținuse la începutul ostilităților, ceea ce ar fi însemnat să i se dea toate statele baltice și majoritatea Poloniei de est, plus principalele achiziții de la gura Dunării. În acea perioadă și în marea majoritate a anului 1942 Rusia purtase principala povară a conflictului și, deci, era în interesul său evident să-și stabilească viitorul, cît mai era încă posibil. Avînd soldații germani la cîteva mii de Moscova, Stalin se afla în situația în care putea atenționa asupra imenselor sacrificii făcute de poporul său și pretinde în

contrapartidă imense recompense. Iată deci pentru ce atît Marea Britanie, cît și Statele Unite au preferat sa aștepte înainte de a stabili ceva definitiv.

În mai 1943 Uniunea Sovietică a dizolvat Comintern-ul sau biroul „Internaționalei Comuniste”, organizație considerată responsabilă de încurajarea comunismului în străinătate. Această acțiune a fost menită să reasigure partenerii Rusiei de respectabilitatea crescîndă a acesteia și în luna octombrie 1943, atunci cînd miniștrii forțelor aliate s-au întîlnit la Moscova, americanii, britanicii, chinezii și rușii, supranumiți în perioada războiului „Cei patru mari” („Big Four”) au anunțat că ei nu vor recurge la utilizarea forței militare în alte state, în interes propriu, după sfîrșitul războiului. Această întîlnire de la Moscova a fost preliminară Conferinței de la Teheran și la Teheran Stalin a convenit că va face parte din Organizația Națiunilor Unite. Problemele privind cine ar trebui să fie admis și care erau prerogativele fiecărui stat au constituit la început obiectul unor discuții aprinse. La un moment dat rușii 'doreau un loc în adunare pentru fiecare „republică” a Republicilor Socialiste "Sovietice, pînă cînd americanii au replicat că atunci și ei ar trebui să dețină cîte un loc pentru fiecare stat al uniunii. Acest gen de problemă și în special problema veto-ului a predominat în discuțiile purtate atît la întîlnirea de la Teheran, cît și la conferința de la Yalta, ținută în februarie 1945. La acea vreme era evident că existau patru puncte sensibile.

Cea mai îndepărtată de toate aceste lucruri se afla Japonia. Americanii doriseră să fie ajutați de către ruși pentru a debarca în Japonia. Prețul pretins de ruși pentru acest ajutor a fost mai mare decît cel pe care americanii ar fi fost dispuși să-1 plătească, respectiv sudul Sahalin-ului, Insulele Kurile și concesiunile din Manciuria. Dilema cu care s-au confruntat în legătură cu Japonia i-a făcut pe americani mult mai susceptibili la cuceririle rușilor în Europa. În acea perioadă ei nu aveau bomba atomică. În luna februarie 1945 ei s-au ocupat în schimb de fanatica rezistență întîmpinată pe insula Iwo Jima.

O a doua problemă spinoasă era perpetua problemă a Balcanilor. Aliații occidentali n-aveau nici o dorință să-i vadă pe ruși pe țărmul Mediteranei, dar punctul lor de vedere fusese compromis de faptul că comuniștii fuseseră forța cea mai reprezentativă în lupta contra germanilor din cadrul statelor balcanice, în decembrie 1943, Stalin a convenit asupra faptului că rușii nu vor domina Cehoslovacia. În octombrie 1944 Stalin s-a întîlnit cu Churchill la Moscova și Churchill i-a strecurat faimoasa bucată de hîrtie mîzgălită prin care i comunica că Rusia putea să domine România și Bulgaria, Marea Britanie putea să domine Grecia și ei ar fi putut să-și împartă influența în Iugoslavia și Ungaria, în cele din urmă rușii au obținut tot ce li s-a promis, în Grecia debarcaseră deja trupele britanice, iar în Iugoslavia Tito, proaspătul convertit la comunism, a fost' suficient de puternic pentru a rezista „îmbrățișării” rușilor. Finalul determinant al situației din Balcani a fost, ca pretutindeni, legat de cine urma să dețină trupe acolo și cît de puternic trebuia să fie pentru a se putea menține.

Principalul impediment în calea armoniei Aliaților a continuat să fie Polonia. Relațiile stabilite între Stalin și guvernul legitim polonez aflat în exil la Londra s'-au transformat din proaste în și mai proaste. De la pretenția ca granițele vestice -ale Rusiei să fie reprezentate de linia de demarcație sovieto-nazistă stabilită la sfîrșitul anului 1939 Stalin a trecut la stabilirea unui guvern polonez comunist și a permis izbucnirea unei revolte premature a locuitorilor din Varșovia contra germanilor. Britanicii nu puteau face absolut nimic în legătură cu asta.

Polonia se afla mai departe în raza lor de acțiune în anii 1944 și 1945 decît fusese în anul 1939. La Yalta „Cei trei mari” respectiv Stalin, Roosevelt și Churchill, ultimii doi fără tragere de inimă, au convenit că Polonia se afla în sfera ele influență a Rusiei. În termenii

raționamentului pentru care Marea Britanie declarase ostilitățile în anul 1939, la Yalta ea a admis că pierduse războiul. Aliații occidentali au aranjat apoi înfrângerea Poloniei. Ei au convenit să repatrieze, foarte adesea contra voinței lor, polonezi și alți est-europeni, care luptaseră de partea Aliaților. Mulți dintre aceia care contribuiseră atât de mult la victoria Aliaților și-au primit recompensele în lagărele de muncă rusești. În perioada în care pierderea Poloniei fusese acceptată, Germania se afla în colaps. Aliații au convenit asupra următoarelor puncte de urmat în legătură cu politica postbelică: procesul denazificării, procesul de dezarmare, de demilitarizare, pedepsirea criminalilor de război, repararea prejudiciilor și dezafectarea industriilor de război. Marea Britanie propusese în anul 1943 că Germania trebuia să fie ocupată în acea perioadă și această idee a fost perfecționată în cursul anului 1944. Stabilirea zonelor de ocupație a fost realizată în mod formal la Yalta, iar britanicii și americanii au luat o zonă rai redusă pentru a putea oferi ceva și francezilor. Berlinul urma să fie administrat printr-o înțelegere cvadripartită. Împărțirea s-a făcut în relație directă cu situația deja existentă. De exemplu, Statele Unite au preluat zona de sucl-vest, deoarece trupele americano se aflau pe flancul drept al Aliaților.

Problema accesului în Berlin nu părea îngrijorătoare din cale afară. Ei au convenit ca Rusia și guvernul statului polonez — oricine l-ar fi format — să împartă Prusia. Deoarece considerau că Polonia este ca și a lor, rusii au obținut stabilirea frontierei dintre Polonia și Rusia așa cum o doreau și apoi „plini de bunăvoință” au mutat frontiera vestică a Poloniei mult mai departe pe teritoriul Germaniei. Aliații n-au ajuns niciodată să definitiveze o înțelegere privind acordarea reparațiilor sau procesul dezindustrializării, în ciuda faptului că stabiliseră inițial că le doresc pe amîndouă. În toate cele patru sectoare principale ale Berlinului, de îndată ce euforia victoriei s-a risipit, au ieșit la suprafață fisurile existente în raționamentele Aliaților.

Acestea însă nu erau singurele probleme ale Aliaților. De complexitate aproape egală erau problemele privind ce anume urmau să devină fostele imperii coloniale. Britanicii, francezii și olandezii puteau toți să creadă că se vor întoarce în Asia de Sud-est și în insule și că lucrurile vor continua ca înainte de război. Populația locală simțea însă diferit. Unul din motivele pentru care Statele Unite fuseseră împotriva ideii de a avea unități britanice cu care să opereze împreună în Pacific era acela că americanii nu erau deloc înclinați, chiar după cooperarea lor din timpul războiului, de a simpatiza cu ideile britanice despre imperiu. Americanii promiseseră independență Filipicelor și după război ei au acordat-o. Britanicii nu doreau să-și vadă imperiul prăbușindu-se.

Ei au recunoscut că nu putea fi totul la fel ca mai înainte, clar era una să o poți recunoaște rațional și alta să te întorci înapoi, într-o atmosferă de pace, și să capeți un statut de putere de categoria a treia ca și cum Marea Britanie ar fi fost Elveția sau Suedia. Ei știau că locuitorii imperiului erau profund afectați de război. Pe de o parte se știa, că existase o imensă contribuție a indienilor și a trupelor coloniale, fapt ce antrenase realizarea unor pași importanți în procesul modernizării industriei indiene. Pe de altă parte, se realizase distrugerea marelui mit potrivit căruia unii oameni erau în mod inerent superiori altora, deoarece pielea lor era albă. Fără acceptarea de ambele părți a acestui mit, colonialismul n-ar mai fi fost posibil și birmanzii sau indienii, care văzuseră lungi coloane patetice de prizonieri britanici și australieni minați de la spate de japonezi nepăsători n-ar mai fi putut accepta din nou acest mit. În India existaseră mari frământări, în perioada războiului.

Guvernul lui Churchill fusese nevoit să-1 trimită pe Sir Stafford Cripps să discute cu Mahatma Gandhi. Cripps n-a prea fost la înălțimea misiunii sale - Churchill a făcut o dată

remarca despre el, că „Iată-1 pe Dumnezeu, dar fără harul acestuia”, iar atunci când acesta i-a promis lui Gandhi că i se va acorda independența Indiei după război dacă aceasta vine de partea lor să-i ajute să-1 câștige, Gandhi a caracterizat oferta drept „un cec post datat acordat de o bancă care se prăbușește”.

India voia să iasă din imperiu și Marea Britanie nu mai era capabilă s-o determine să rămână. Birmania voia s-o apuce pe același drum și în cele din urmă au dorit să procedeze la fel și alte state din restul regiunilor cu populație de culoare.

Dacă britanicii au fost nevoiți în cele din urmă să se confrunte cu noile realități legate de existența coloniilor, francezii și olandezii au refuzat s-o facă în mod hotărât. Ei aveau nevoie într-o măsură chiar mai mare decât britanicii de imperiile lor, pentru a-și susține buna impresie despre ei înșiși. Olandezii s-au întors înapoi în India pentru a-i găsi pe britanici angajați în operațiuni nesistematice îndreptate contra naționaliștilor indonezieni. Olandezii au continuat lupta, care a durat până în 1950. Francezii și-au clirecționat forțele înapoi în Indoehina unde au găsit aproape, un haos. Vechile garnizoane dinainte de război au rezistat sub dominația japoneză până în anul 1945. Japonezii au fost făcuți apoi prizonieri și mulți au fost masacrați. Puținii supraviețuitori și cei care au evadat și-au croit, apoi drum spre liniile naționaliștilor chinezi, unde au fost primiți drept aliați. Apoi s-au îndreptat spre gauliștii francezi, care tocmai soseau, pe care i-au făcut prizonieri și i-au tratat drept simpatizanți ai guvernului de la Vichy. În același timp, la capitularea japonezilor, britanicii și-au îndreptat forțele spre sudul Indochinei și în cele din urmă au predat puterea francezilor. Nordul Indochinei a fost ocupat de către chinezii naționaliști și aceștia în loc să-i aștepte pe francezi au încredințat conducerea naționaliștilor inclochinezi conduși de un luptător do guerilă cunoscut sub numele de Ho Shi Min.

Negocierile dintre indochinezi și francezi au eșuat și târziu în anul 1946, ei au început să se omoare unii pe alții într-un război care a durat până în anul 1951. Moștenitorii reziduali ai luptei au fost americanii și, la rîndul lor, ei s-au implicat într-un război, care în multe cazuri a afectat Statele Unite mai mult decât o făcuse cel de-al doilea război mondial.

Nici lupta și nici confuzia nu i-a reținut în Asia de sud-est. Colapul japonezilor în China a fost aproape egalat de extinderea lui Chi Kai și a naționaliștilor. Deoarece rușii au declarat război Japoniei și au năvălit în jos în Manciuria, comuniștii chinezi, care porniseră război în partea de nord est a Cinei, au iese acum la iveală încă o dată. Ei împreună cu naționaliștii s-au angajat într-o bătălie care s-a sfârșit în insula Formosa, iar comuniștii au preluat definitiv „continentul” China. Pe atunci „războiul rece” începuse deja. Atît în Europa cît și în Asia, puterile occidentale au apărut în dezordine sau în defensivă. Se pune întrebarea: cum s-a putut greși atît de mult și atît de repede?

Pentru mulți europeni sau asiatici răspunsul la această întrebare era simplu: toate acestea reprezentau greșeala americanilor. Aceștia erau înalți, impertinenți, zumzând inocenți în cadrul junglei internaționale. Tot ceea ce au dorit să facă după război a fost să meargă acasă și să încerce să uite totul. Puțini scriitori care luînd-o pe această linie au ajuns la o concluzie logică. Era mult mai satisfăcător pentru suflet să-i dojenești pe americani pentru a fi excesiv de bine crescuți din punct de vedere internațional, decât să-i pedepsești pe ruși pentru a fi extrem de prost crescuți din punct de vedere internațional.

În realitate, Statele Unite și conducătorii săi au făcut o serie de greșeli și evaluări eronate ale situațiilor. O eroare de bază a fost ceea ce de a fi presupus că Rusia Sovietică semăna mult cu ei. Statele Unite au subestimat paranoia, care a rezultat din combinația între teama tradițională a rușilor de a fi invadați de europeni și caracteristicile comunismului însuși. Ei au subestimat în mod egal gradul în care erau epuizați toți ceilalți

aliați ai lor. Ei au crezut ca Marea Britanie, Franța și Italia era normal sa fie capabile sa se apere singure acum când izbucnise perioada de criză. Ei au revocat legea de împrumut și de închiriere, așa numita „Lend-Lease Act” (cu privire la împrumutarea și închirierea de armament, 1941) aducând în felul acesta economia insulei în pragul falimentului. Ei au transferat o mare parte a zonei lor de ocupație din Germania, francezilor. Președintele Truman nu era popular și opinia publică americană dorea un sfârșit imediat măsurilor de război. Puțină lume a realizat cât de aproape de colapsul complet se afla Europa occidentală. Același lucru s-a întâmplat în China, unde se pare că naționaliștii chineziși Chian Kai Shi ar fi trebuit sa fie capabili cel puțin sa puna lucrurile la punct in propria lor casă. În realitate ei au înșelat așteptările într-un mod mizerabil, datorita mai degraba, a propriei lor slăbiciuni inerente și deficiențelor de tot felul decât oricăror alte explicații și China pînă la sfârșitul deceniului a devenit o țară comunistă.

Dacă americanii au făcut greșeli în modul în care au răspuns solicitărilor ridicate de situația postbelică — și în mod sigur că le-au făcut — ei au făcut și multe erori tactice. Dintr-o perspectivă mai îndelungată situația poate părea diferită. Conform opiniilor omise de strălucitorul George F. Kennan într-una din cărțile sale, se pare că multe dintre cele întâmplate la sfârșitul războiului au fost rezultatul alăturării participanților la acesta. Realitatea a fost aceea că toate democrațiile luate la un loc nu erau suficient de puternice pentru a înfrînge toate statele totalitare luate la un loc. Într-o luptă de lungă durată și exceptîndu-se apariția neașteptată a forței nucleare numai de o parte, Statele Unite, Marea Britanie, Franța și China n-ar fi putut probabil să înfrîngă Germania, Italia, Rusia și Japonia. Disputa dintre Hitler și Stalin și marele război ruso-german au dezechilibrat această ecuație și numai cu ajutorul uneia dintre aceste două importante state totalitare puteau democrațiile să le înfrîngă pe celelalte. Acesta fiind cazul, iar dictatura stalinistă rămînînd o dictatură stalinistă aceeași țară care furnizase sutele sale de mii de soldați înainte de război era inevitabil să caute sa cîștige la sfîrșitul ostilităților cât de mult se putea. Churchill, care realizase toate aceste probleme de-a lungul timpului a căzut de la putere la sfîrșitul războiului și Marea Britanie nu mai avea forța să-i oprească pe ruși, chiar dacă avea dorința să o facă. Se pare ca Churchill reușise să prevadă viitorul într-o măsură chiar mai mare decât realizase el singur atunci când spusese că dacă Hitler va invada iadul, Churchill îi va da referințe bune diavolului. La sfîrșitul războiului „ diavolul” sovietic era stăpîn pe situație. Aflați între epuizatele țări ale Asiei de est și Europei occidentale și Statele Unite, care nu erau capabile să realizeze adevărata natură a aliaților săi — nu mai mult decât ar fi făcut-o oricine altcineva — comuniștii au obținut o mare parte din ceea ce au dorit.

Încă unul din motivele pentru care ei au procedat astfel a fost acela că războiul crease două uriașe vacuum-uri de putere. În Europa, veșnic delicatul echilibru dintre Franța, Marea Britanie, Germania și Rusia fusese distrus. Acest fapt a fost realizat cu greutate de către americani, iar rezultatul a fost o scurgere a puterii rămase, respectiv a Rusiei, în vacuum. Numai când americanii au înțeles că însăși Europa occidentală putea fi lesne cotropită, ei au schimbat politica lor postbelică și au început propria reîntoarcere în acel vacuum prin intermediul creării unor sarcini sporite ale trupelor, prin intermediul NATO, a altor pacte regionale și prin intermediul Planului Marshall, care a ajutat deosebit de mult Europa să-si reînsănătoșească economia. In cele din urmă ei au găsit necesar sa reconstruiască ceea ce constituie astăzi una din principalele forțe economice europene, Germania de Vest.

Structurile tradiționale ale puterii au fost dizolvate, de asemenea, în Asia. Japonia și China și-au disputat întâietatea în decursul ultimului secol. Acum Japonia era pe deplin înfrântă, ocupată de Statele Unite, iar China se afla foarte aproape de colaps. Comuniștii se infiltraseră în China cu sprijinul rușilor dar în curînd a fost creată o linie independentă de dezvoltare. Statele Unite s-au găsit deodată ele însele legatările problemelor legate de înfrîngerea Japoniei, înainte de 1941 frontiera militară a Statelor Unite fusese undeva în mijlocul Pacificului. Acum aceasta se mutase mai departe spre marginea asiatică — spre Coreea, strîmtoarea Formosa și, în cele din urmă, deoarece puterile coloniale se retrăseseră din regiune, spre Vietnam.

Atît în Europa cît și în Asia era necesar numai ca forțele locale să-și recîștige încetul cu încetul puterea, ca ambele superputeri să fie capabile să se desprindă, americanii mai mult sau mai puțin bucuroși, deoarece ei au încercat să obțină ca NATO să aibă mai multă grijă de ele însele și deoarece au încercat în mod ezitant și nu cu deplin succes să se retragă din aventurile din Asia de Est, iar rușii mai puțin bucuroși, în realitate rușii au încercat să se îndepărteze la mijlocul anilor '50, dar au considerat că era imposibil să reducă presiunea puțin, de teamă ca întreg sistemul să nu explodeze împreună cu ei. Rușii au intervenit reprimind cu brutalitate mișcarea din Ungaria în anul 1956 și apoi performanța a fost repetată în Cehoslovacia, în anul 1968. Este absolut normal ca după asemenea dislocări masive ale populației, cum s-a întîmplat în perioada 1939—1945, să apară inevitabile, lungi și complicate demersuri în cadrul noilor realități create de acțiunile noilor puteri, demersuri al căror caracter stabilizator să dureze mult mai mult decît lupta din războiul propriu-zis.

Pentru ce s-au întîmplat la urma urmei toate aceste lucruri? Oare numai pentru ca desuetele tratative diplomatice să fie reluate de această dată cu noi participanți ? Oare atît de multă suferință și durere, atît de mult sacrificiu și curaj să reprezinte numai o simplă legătură între pionii involuntari aflați în joc ? A fost oare dat ca cinismul definiției crimei de război — așa cum a fost aceasta oarecum definită de membrii Axei — să triumfe înainte de toate? Oare n-a existat, în ultimă analiză, nici o diferență între o parte și cealaltă?

În anul 1784 un profesor german din Königsberg avînd o apariție inofensivă, a publicat un articol scurt. Numele profesorului era Immanuel Kant, iar articolul avea inofensivul și eminentul titlu în stil german: „Noțiuni despre o istorie universală avînd un caracter mondial” („Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Intent”).

În cadrul acestui articol profesorul Kant a emis- ideea că utilizînd cunoașterea rațională curentă dacă societatea ar putea să se descotorosească de cîteva calamități, utopia ar fi realizabilă. Utopia, a spus el, nu se va instaura niciodată. Progresul omenirii este astfel incontestabil. Dar fiecare pas înainte spre un nou nivel de progres, fiecare rezolvare a dificultăților unei generații aduce cu sine o serie nouă de dificultăți. Fiecare eră trebuie să rezolve propriile sale probleme și procedînd astfel descoperă sau chiar creează alte probleme urmașilor. Cel de-al doilea război mondial a creat tot atît de multe probleme pe cîte a rezolvat. Aceasta nu înseamnă că lupta nu merita să fie dusă sau că nu era nevoie de luptă. Calamitatea există în lume — iar ea a existat în mod incontestabil în lumea lagărelor morții și ale grupelor de exterminare -create de Hitler — dar fără posibilitatea nenorocirii nu există nici o alegere adevărată și nici o libertate adevărată. Conform definiției sale de bază „libertate” („freedom”) înseamnă dreptul de a alege propria cale de a muri.

Slugile dictatorilor lasă această alegere stăpînilor lor și luptă și mor pentru cauze pe care adesea le găsesc ei înșiși ca fiind odioase. Bărbații și femeile națiunilor libere, care au luptat în cel de-al doilea război mondial și-au ales propria lor soartă. Dacă ei n-au putut distruge tot răul, ei l-au distrus măcar pe acela care era cel mai periculos în perioada în care

au trăit. Aceasta a fost partea de mîhnire legată de neputința condiției umane, care nu poate rezolva problemele generației copiilor săi, rămînînd însă cu gloria de a-si fi înfruntat cu hotărîre soarta.

Bibliografie: